

УДК: 378.14.811.11

Г.Я. МАКОВСЬКА, О.Т. ПАРХОМЕНКО

**МІЖКУЛЬТУРНА СКЛАДОВА ПІДРУЧНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
ДЛЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ**

Резюме. В статті піднімається питання використання міжкультурної складової у підготовці підручників з іноземної мови для вищих навчальних закладів. Звертається увага на роль і значення підготовки електронного підручника. Розкриваються сутність і функції культурологічного підходу до навчання іншомовного професійного спілкування студентів вищих немовних закладів освіти за допомогою підручників.

Ключові слова: міжкультурна складова, професійно-орієнтований підручник, міжкультурне спілкування, професійна комунікативна компетенція, електронний підручник, культурологічний підхід, іншомовне професійне спілкування

Постановка проблеми. Оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування неможливе без одночасного знайомства і вивчення культури, історії та традицій країни, мова якої вивчається, без заглиблення в систему світогляду та духовних цінностей носіїв мови. Співвідношення “мова-нація”, ”мова-історія”, “мова-культура” є надзвичайно важливим з точки зору країнознавства, оскільки мова відзеркалює і зберігає у собі культурно-історичну інформацію і безліч фактів сучасності. Мова є джерелом національної культури, її оберегом. Тому закономірним видається той факт, що іноземна мова повинна вивчатись як феномен національної культури. Міжкультурна комунікація потребує знання не тільки того “що” сказати, але й вміння “як” і “коли” це сказати. Отже, перед вивченням іноземної мови постає завдання: засобами іноземної мови сформувати соціокультурну компетенцію студентів, яка є необхідною умовою для здійснення успішного міжкультурного спілкування та досягнення взаєморозуміння у найрізноманітніших сферах людської діяльності [3, 114-116].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема конструювання змісту підручників не можна вважати новою у зарубіжній і вітчизняній дидактиці, адже їй присвячено численні наукові дослідження, що базуються на різних концептуальних підходах. Вони висвітлюються у наукових доробках В.Г. Редька, В.М. Плахотника, Н.К. Складенко, Н.П. Басай, Н.І. Купальського та інших.

М.І. Бурда підкреслює, що підручник завжди був і залишається основним матеріальним засобом забезпечення навчального процесу, досягнення тієї мети, що стоїть перед навчальним закладом. Сучасний підручник повинен відповідати стандартам освіти та розвитку суспільства, враховувати досягнення науково-технічного прогресу і наукову інформацію у тій чи іншій галузі знань, а також відповідати завданням, які стоять перед суспільством [1, 4-5].

Під культурологічним підходом до навчання іншомовного професійного спілкування І.Іванова підкреслює розуміння такого підходу, що забезпечує формування у студентів професійної комунікативної компетенції через сприйняття культури носія мови [2, 46-52].

Враховуючи те, що підручник є носієм культурологічної інформації, його зміст повинен бути забезпечений ретельно відібраним тематичним матеріалом, який дасть змогу студентам зануритись в атмосферу тих країн, мова яких вивчається, відтворити особливості іншої культурної дійсності. Змістовий аспект матеріалу підручника повинен бути достатньо широким і базуватися на тих темах культури, які професійно необхідні для майбутнього фахівця. Такий змістовий аспект повинен стимулювати мовленнєву активність студентів. Тексти є найважливішим джерелом засвоєння іншої лінгвокультури. Ми погоджуємося з визначенням В.М. Манакіна, який під текстотекою підручника розуміє перелік усіх матеріалів презентації, необхідних для навчальної комунікації, які мотивують і стимулюють її і містять фактичний чи мовленнєвий матеріал для розв’язання комунікативних завдань. На його думку, “текст – це будь-який факт культури, який є доцільним для навчання комунікації і має знакову функцію” [5].

Отже, метою нашого дослідження є розгляд проблеми оновлення змісту навчання іноземних мов студентів вищих немовних навчальних закладів освіти на основі міжкультурної складової підручників. Завдання полягає у систематичному і широкому введенні елементів культури до всіх складових змісту навчання як традиційних так і електронних підручників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підручник як основний засіб навчання повинен сприяти культурологічному оновленню. Реалізація культурологічного підходу до складання професійно-орієнтованого підручника з іноземної мови передбачає, по-перше, введення до його предметного змісту культурологічної інформації, і, по-друге, забезпечення поступового формування у майбутніх фахівців готовності до вербального і невербального міжкультурного спілкування. За допомогою підручника моделюється інформаційний фон міжкультурної комунікації. Підручник з іноземної мови повинен містити культурологічні предмети та явища, які найповніше увиразнюють культурологічні реалії іншомовної культурної спільноти, незнання яких перешкоджатиме ефективному спілкуванню майбутніх фахівців.

Для добору навчальних текстів з урахуванням культурологічного підходу до навчання іншомовного професійного спілкування визначаються такі спеціальні критерії: а) автентичність – текст має містити мовленнєві фрагменти, які з’явилися в реальних ситуаціях спілкування в тому соціумі, мова якого вивчається; б) актуальність – текст має відтворювати сучасну стадію соціально-рольової взаємодії учасників міжкультурного спілкування; в) типовість – текст має бути джерелом типової культурологічної інформації, містити стандартизовані мовленнєві зразки; г) узгодженість – текст має забезпечувати формування культурологічної компетентності

студентів, узгоджуючись з їх професійними комунікативними потребами; д) позитивний потенціал – текст повинен виховувати у студентів позитивне ставлення та повагу до іншої лінгвокультурної спільноти.

Як засіб навчання підручник займає особливе місце у процесі навчання, він є головним навчальним посібником. У ньому міститься методично організований мовний та мовленнєвий матеріал, вправи для оволодіння цим матеріалом у різних видах мовленнєвої діяльності, граматичний довідковий матеріал, різноманітні додатки.

Структура підручника певною мірою залежить від методичної концепції авторів. Традиційно підручники організовані за тематичним або ситуативно-тематичним принципом у розділи, які є відносно закінченими відрізками змісту навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письма. Кожний розділ охоплює серію занять і має завдання для самостійного опрацювання. У підручнику можуть бути використані різноманітні засоби наочності. Підручник повинен містити все, що є необхідним для досягнення цілей навчання. Серед основних вимог, що висуваються до структури та змісту підручника, виокремлюють такі: а) підручник має забезпечувати послідовність подачі мовного та мовленнєвого матеріалу від заняття до заняття; б) зміст комунікативно спрямований; в) кожний розділ має свою тему, навколо якої організовується весь матеріал; г) у структурі кожної теми має бути спеціальний розділ – домашнє завдання; д) структура і зміст підручника мають забезпечувати паралельне оволодіння як усним, так і писемним спілкуванням.

Беручи до уваги результати власної роботи, ми оцінюємо ефективність підручників іноземних мов для інженерів за такими критеріями:

1. *Основні вимоги до підручників іноземної мови.* Цей загальний критерій містить вимоги, яким повинен відповідати кожний підручник: послідовність викладення навчального матеріалу; тематично поділений, правильний підбір лексики; сучасний граматичний рівень; оптимальна кількість вправ; ілюстрації та відповідне оформлення.
2. *Основні характеристики підручника іноземної мови.* Основна характеристика підручника полягає в наступному: які цілі, за який час, за яких затрат і за яких навчальних умов будуть досягнуті. Це й надійність, економічність, інтегрованість та практичність.
3. *Наукова складова підручника.* Вивчення іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах відбувається на базі підручника, навчальні теми якого мають технічне спрямування, у підручник включена інформація про світових та українських науковців, а також історія науки.
4. *Базова роль підручника.* Підручник організовує не лише діяльність студентів, а й викладачів та забезпечує взаємодію між ними.
5. *Дидактична досконалість.* Відповідність навчального матеріалу підручника навчальній програмі. Системність, логічність та доступність навчального матеріалу.
6. *Методичне забезпечення підручника іноземної мови.* Здійснення підручником функції керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів
7. *Виховний потенціал навчального матеріалу.* Виховання у студентів громадської позиції, патріотичних почуттів, соціальної активності й відповідальності, толерантності в міжнаціональних відносинах. [4, 24-32]

Самостійна робота, як один з елементів структурування змісту підручника, є важливим компонентом організації навчального процесу; вона завдається згідно обсягу, зазначеного навчальною програмою. Рівневий підхід, який лежить в основі організації підручника, використовується в розділі завдань для самостійної роботи. Певний їх мінімум виконується усіма студентами, однак сильнішим пропонуються завдання складніші та об'ємніші. Найтипівішими є робота з аудіо- та відеоматеріалами; самостійно прочитати текст і підготуватися до дискусії на задані теми; самостійно опрацювати додаткові джерела, підготувати виступ для рольової гри на задану тему; самостійно опрацювати заданий матеріал та підготуватися до симуляції на задану тему.

На сьогодні в сучасній системі освіти активно використовуються інформаційні технології. Особливо динамічно розвивається система оснащення освітніх установ комп'ютерною технікою й всевітньою мережею Інтернет. Як правило широко використовують електронні підручники.

Часто під електронними підручниками розуміють локальні електронні підручники, тобто такі, що записуються на електронний носій (CD-ROM, DVD, CD-R, CD-I, CD+ та ін.), мережеві електронні підручники – ті, що представлено у комп'ютерній мережі; а також відскановані сторінки друкованого видання чи аудіо-відео-текстові файли навчально-методичного комплексу дисципліни.

У різних джерелах пропонують такі визначення електронного підручника, як: навчальне видання, що містить систематичний виклад навчальної дисципліни або її розділу, частини, відповідно державного стандарту та навчальної програми і офіційно затверджений як видання даного виду; як текст, поданий в електронній формі і забезпечений розгалуженою системою зв'язків, що дозволяє миттєво переходити від одного його фрагменту до іншого відповідно певної ієрархії фрагментів. Його розглядають як електронне видання, яке частково заміняє або доповнює підручник і офіційно затверджене як даний вид видання [7].

Зустрічаємо також інше визначення електронного підручника: це навчальна програмна система комплексного призначення, яка забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання, що надає теоретичний матеріал, забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне та імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією і сервісні функції за умови здійснення інтерактивного зворотного зв'язку [6, 47-51].

Електронний підручник зберігає всі можливості звичайних підручників, однак має принципово нові якості, що включають елементи гіпермедіа і віртуальної реальності й, відтак, забезпечують високий рівень наочності, ілюстративності і високу інтерактивність, передбачають нові форми структурованого подання

більших обсягів інформації та знань. Для студента електронний підручник з іноземної мови, крім усього зазначеного вище, надає можливість підрядкового перекладу, миттєвої перевірки правопису або прослуховування вимови нового слова. Разом з тим, збільшується можливість презентації реалій життя людей у країнах, мова якої вивчається, легко відбувається «занурення» в іноземну мову та мимовільне залучення до міжкультурної комунікації.

Висновки. З кожним роком зростає академічна мобільність студентів, все більше молоді послуговуються програмою “Work and Travel” або ж подорожують за кордон як туристи. Випускники технічного вишу все частіше співпрацюють з колегами з-за кордону. Тому використання у навчанні студентів підручників з іноземної мови з ретельно підібраними автентичними текстами, аудіо- та відеоматеріалам, чітко продуманою його структурою, видами вправ та завдань, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, забезпечить формування культурологічної компетентності студентів та їхню готовність до вербального і невербального міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурда М.І. Шкільний підручник як предмет педагогічного дослідження / М.І. Бурда // Директор школи. – 2000. – №6. – С. 4-5.
2. Іванова І. Сформувати інформаційне тло міжкультурної комунікації. Роль підручника з іноземної мови в оновленні змісту професійно орієнтованої освіти / І. Іванова // Іноземні мови в навч. закл.: наук-метод. журнал. – 2008. – № 4. – С.46-52.
3. Кінах Л.С. Соціокультурний підхід до викладання німецької мови як другої іноземної як засіб підвищення мотивації студентів / Л.С. Кінах, Л.Ф. Рись // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк. 2004. – №2 – С.114-116.
4. Ключковська І. Дослідження ефективності підручників з іноземної мови для вищих навчальних закладів / І. Ключковська // Педагогіка та психологія професійної освіти. – 2005. – № 6. – С.24-32.
5. Манакін В.М. Мова і міжкультурна комунікація / В.М. Манакін // Навчальний посібник. – К.: Академія, 2012. – 288 с.
6. Тарнопольський О.Б. Використання Інтернет-технологій у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей / О.Б. Тарнопольський // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 53 (Серія «Педагогічні науки»). – 2010. – С.47-51.
7. Корбут О.Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс] / О.Г. Корбут. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1087>. – Заголовок з екрану.

Г.Я. МАКОВСКАЯ, А.Т. ПАРХОМЕНКО. МЕЖКУЛЬТУРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УЧЕБНИКОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ТЕХНИЧЕСКОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ

Резюме. В статье поднимается вопрос использования межкультурной составляющей в подготовке учебников по иностранному языку для высших учебных заведений. Обращается внимание на роль и значение подготовки электронного учебника. Раскрываются сущность и функции культурологического подхода к обучению иноязычного профессионального общения студентов высших неязыковых учебных заведений с помощью учебников.

Ключевые слова: межкультурная составляющая, профессионально-ориентированный учебник, межкультурное общение, профессиональная коммуникативная компетенция, электронный учебник, культурологический подход, иноязычное профессиональное общение.

G.Y. MAKOVSKA, O.T. PARKHOMENKO. INTERCULTURAL COMPONENT OF FOREIGN LANGUAGE TEXTBOOKS FOR TECHNICAL HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The summary. The article raises the question of intercultural component used in the preparation of foreign language textbooks for higher educational institutions. Attention is drawn to the role and importance of the electronic textbook preparation. Revealed the nature and function of the cultural approach to teaching foreign language for professional communication of non-language students using textbooks.

Key words: intercultural component, professionally-oriented textbook, intercultural communication, professional communicative competence, electronic textbook, cultural approach, professional foreign language communication.

**Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Л.Р. Пелех.
Одержано редакцією 16.02.2017 р.**

УДК: 378. 147: [811. 111: 005. 336. 2]

Н.М. ТИШКО

ТИПОЛОГІЯ СТРАТЕГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Резюме. У статті проаналізовано науково-методичну літературу стосовно стратегій для формування професійно орієнтованої англомовної читацької компетентності (ПОАЧК) у вищих технічних навчальних закладах. Уточнено визначення ПОАЧК та проаналізовано основні її структурні елементи, а саме

© Н.М. Тишко, 2017